

MATERIALE CERAMICE DESCOPERITE PE TERASA A VIII-A DE LA GRĂDIȘTEA MUNCELULUI (I)

GELU FLOREA

Terasa a VIII-a, situată la nord-nord-vest de zona sanctuarelor, a devenit cunoscută în literatura de specialitate datorită, în principal, atelierului metalurgic pe care-l adăpostea, impresionant prin varietatea și numărul pieselor de fier. Inventarul acestuia, semnificativ pentru tehnologia Daciei preromane, a eclipsat într-o măsură cealaltă categorii de materiale scoase la lumină în cursul cercetărilor din acea vreme¹.

Pe lângă atelier au mai fost scoase la vedere și câteva grupuri de locuințe. Ele au fost ridicate în tehnica obișnuită în zona așezărilor dacice din Munții Orăștiei; suferind incendiul final odată cu cucerirea romană, ele au fost identificate pe baza nivelului de arsură care le marca mai mult sau mai puțin fidel conturul. În apropierea locuințelor au fost descoperite și o serie de gropi dintre care unele au folosit drept depozite de cereale.²

Materialul ceramic aflat în construcții a fost amintit de autorii cercetărilor doar pasager, ocazie cu care au fost descrise sumar. Unele din piesele ceramice pictate au beneficiat și de reprezentări grafice datorită spectaculozității lor³. În rest, ceramica obișnuită descoperită pe această terasă, în general olăria de la Grădiștea Muncelului, a rămas în destul de mică măsură cunoscută din punct de vedere tipologic și al asocierilor de forme caracteristice complexelor dacice târzii din această stațiune.

Materialele prezentate mai jos sunt cele care au putut fi identificate până la această dată în depozitele Muzeului Național de Istorie al Transilvaniei din Cluj; ele nu reprezintă inventarul ceramic complet descoperit la începutul deceniului al VI-lea pe terasa a VIII-a. Majoritatea sunt vase, fragmente de vase, lucrate la roată din pastă fină, cu un grad mare de finisare (atât în ceea ce privește ornamentarea cu profilaturi și caneluri, cât și aplicarea unor firnis-uri înainte de ardere), sau aparținând speciei pictate; sunt puține vase grosiere, lucrate din pasta și în tehnica atât de frecventă în alte centre dacice contemporane. Din acest punct de vedere este riscantă o statistică privind proporțiile cantitative între categorii, însă rămâne valabilă observația de ordin general potrivit

¹ C. Daicoviciu și colab., în *SCIV*, 3, 1952, p. 297—302; *SCIV*, 4, 1953, p. 164—173; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n. — I e.n.)*, Cluj, 1979 (în continuare — I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *CivFe*), p. 39.

² C. Daicoviciu și colab., în *SCIV*, 3, 1952, p. 299; *SCIV*, 4, 1953, p. 165—166, v. și planul terasei publicat succesiv în *op. cit.*

³ Idem, *SCIV*, 4, 1953, p. 167, fig. 16—18.

căreia vasele lucrate la roată și făcând parte din specia fină sunt mai frecvente la Grădiștea Muncelului decât cele considerate de obicei drept „comune“ sau „grosiere“. Este vorba de specificul olăriei din capitala regatului dacic din ultimul secol dinaintea cuceririi romane, sintetizată în formula „ceramică de curte“.

Forme de vase

Străchini. Primul tip de străchini ilustrat în repertoriul de forme de pe terasa a VIII-a este reprezentat de exemplare cu peretele drept în jumătatea superioară, buza răsfrântă în unghi drept, iar jumătatea inferioară curbată înspre fund. Din păcate nu am putut identifica fundurile acestor tipuri de vase cu certitudine, însă conform analogiilor ele trebuie să fi fost de tip inelar. Am distins două variante ale acestui tip, dintre care a doua (*varianta b*), pare să fie o specie oarecum aparte.

Varianta a. S.I.1. — pastă cenușie, fină, firnis negru, (fig. 1/1); I.2. — pastă maronie, firnis negru, (fig. 1/2); I.3. — pastă portocalie-cărămizie, (fig. 1/3); I.4. — pastă cărămizie, (fig. 1/4); I.5. — pastă cărămizie cu miez cenușiu, urme de firnis, (fig. 1/5); I.6. — pastă maronie, urme de firnis, (fig. 1/6).

Varianta b. S.I.7. — pastă cenușie, (fig. 2/1); I.8. — pastă maronie, firnis negru, (fig. 2/2); I.9. — pastă maroniu-gălbuie, (fig. 2/3); I.10. — pastă cenușie, (fig. 2/4).

Prima variantă (*a*) reprezintă străchini de dimensiuni mari și medii, cu pereții mai groși decât cei ai variantei *b*. Unele au un grad superior de finisare — acel firnis aplicat pe pastă. Ele par să aibă la origini un model elenistico-roman asimilat și ușor adaptat de repertoriul ceramicii dacice din faza târzie (secolele I a. Ch. — I pe Ch.).

Prototipul variantei *a* se găsește în ceramica romană⁴, după cum demonstrează analogiile și răspândirea acestui tip ceramic în centre dacice unde sunt atestate puternice influențe din lumea greco-romană. În acest sens sunt de semnalat exemplarele de la Bâta Doamnei⁵, Ocnîța⁶, Costești⁷ (jud. Hunedoara) sau în variantă pictată, la Brad⁸.

Această variantă a fost prezentată și în secolul I. a Ch. în repertoriul ceramicii autohtone — cel puțin în spațiul extracarpatic (Ocnîța și Brad⁹), ea integrându-se în gama veselei autohtone. Este de amintit aserțiunea lui I.H. Crișan în ceea ce privește adoptarea de către daci în „faza clasică“ a ceramicii a tipurilor de străchini din lumea elenistico-romană — autorul citat remarcând că „străchinile (...) nu constituie vase tipice

⁴ Gh. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976, (în continuare Gh. Popilian, *CRO*), pl. LXIII, nr. 767 (a doua jumătate a sec. II p.Ch.); S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î.e.n. — III e.n.)*, Iași, 1981 (în continuare S. Sanie, *CREC*), pl. 26/10.

⁵ A. Buzilă, în *MemAnt*, IV—V, 1972—1973, fig. 5/1.

⁶ D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981 (în continuare D. Berciu, *BD*), pl. 4/9, 64/1 (variantă pictată).

⁷ I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică. Cu specială privire spre Transilvania*, București, 1969 (în continuare I. H. Crișan, *Ceramica*), pl. LXXXII, 4.

⁸ V. Ursachi, în *MemAnt*, XV—XVII, 1983—1985, pl. XXX/4.

⁹ *Supra*, notele 6, respectiv 8.

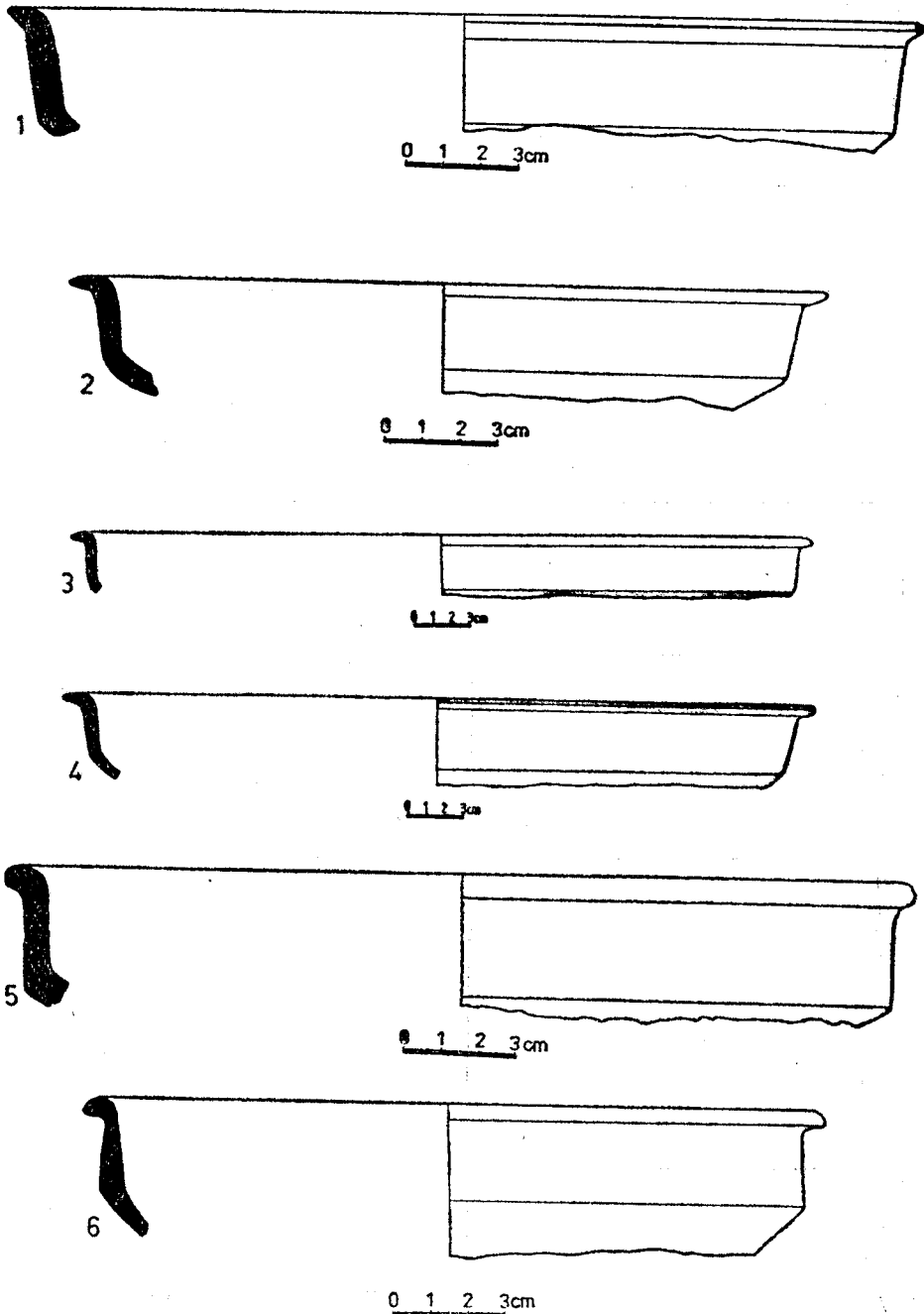

Fig. 1. — (nr. 1—6) Grădiștea Muncelului, terasa a VIII-a; ceramică dacică lucrată la roată (sec. I p.Ch.).

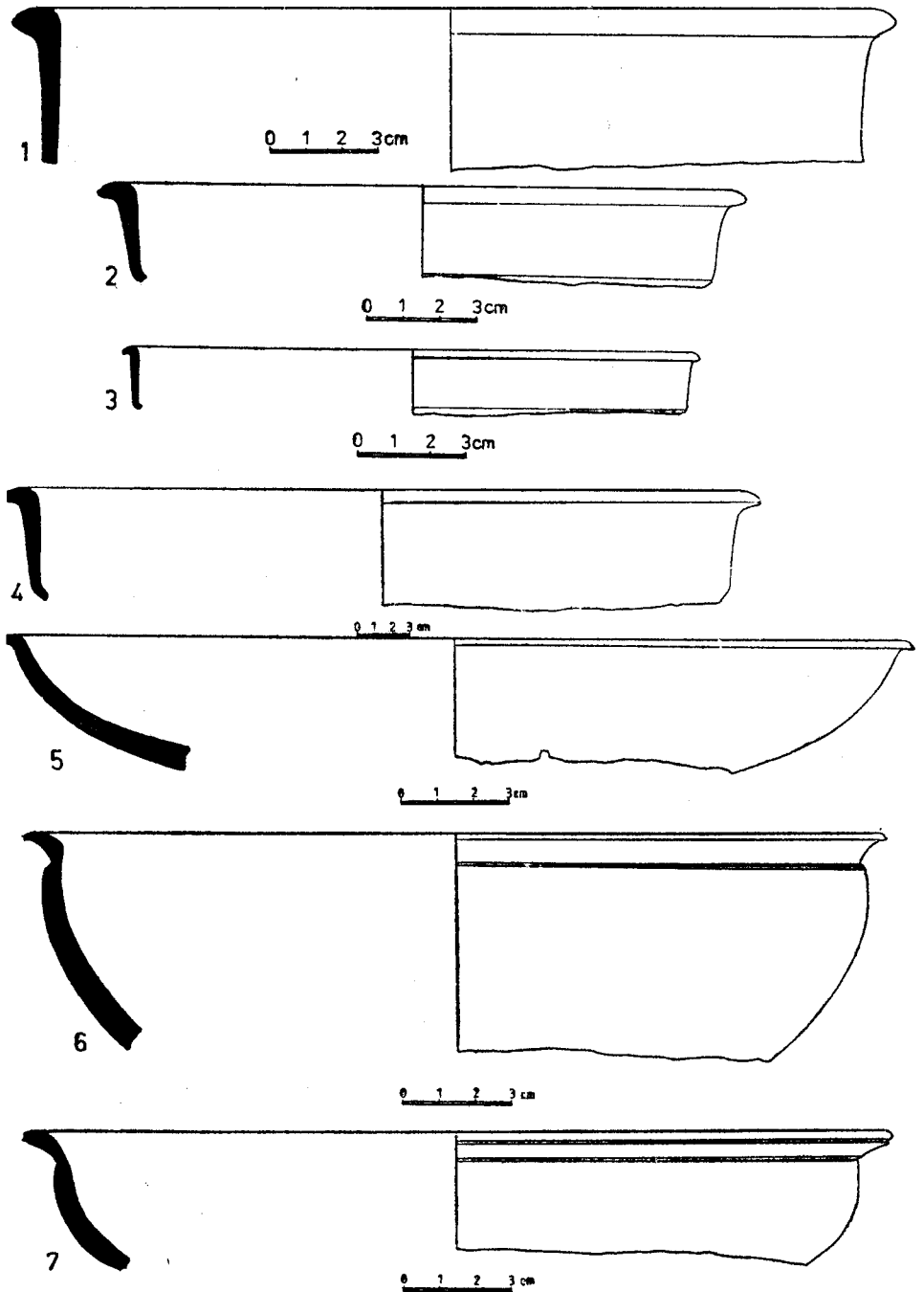

fig. 2. — (nr. 1—7) Grădiștea Muncelului, terasa a VIII-a; ceramică dacică lucrată la roată (sec. I p.Ch.).

și specifice pentru daco-geți¹⁰ în perioada menționată¹⁰. Deși această variantă se remarcă și în olăria romană din timpul provinciei, este clar că ea nu reprezintă o preluare din perioada anterioară¹¹.

Varianta *b* pare să fie un hibrid între acest tip de strachină sau castron și ceea ce îndeobște se numește „cupă cu picior” (care la rândul ei este înrudită cu fructiera). Pare să fie o creație a ceramiștilor din zona Grădiștii Muncelului, deși o analogie aproximativă se poate regăsi între vasele de la Răcătău¹². Diferențele între variantele *a* și *b* constau în subțierea sensibilă a pereților vasului în varianta *b* în zona inferioară, dar, mai ales, pedestalul scurt pe care acesta se sprijină. Schema generală a vasului a putut fi reconstituită datorită unor exemplare întregibile, dintre care unul descoperit recent în alt punct de la Grădiștea Muncelului decât terasa a VIII-a. Cele mai multe exemplare cunoscute sunt modelate dintr-o pastă de foarte bună calitate și au o ardere care dă rezonanță pereților vasului, caracterizați adesea printr-o remarcabilă finețe. Silueta acestui recipient este de o mare eleganță, degajând un aer „clasicizant”. Merită subliniat faptul, în acest context, că exemplarul descoperit de curând, încă inedit, poartă pe fund semne grafice. Interesantă este observația potrivit căreia o serie de exemplare au diametre mari, unele de până la 0,40 m, fiind comparabile cu dimensiunile fructierelor de proporții mari descoperite în alte stațiuni dacice târzii, având foarte probabil aceeași funcționalitate.

Al doilea tip de străchini — *S II* prezintă un profil sinuos, cu buza ușor evazată și prevăzută cu o serie de caneluri combinate în diverse variante. De asemenea nu există nici un exemplar întregibil, astfel încât este dificil de spus cum arăta vasul întreg.

S.II.1 — pastă maronie, firnis cenușiu-marونی (fig. 2/5); *II.2.* — pastă cenușie (fig. 2/6); *II.3.* — pastă maronie, urme de firnis roșu (fig. 2/7); *II.4.* — pastă cărămie, urme de angobă roșie lustruită (fig. 3/1); *II.5.* — pastă cărămie-gălbuie, cu urme de firnis (fig. 3/2); *II.6.* — pastă cenușie-albicioasă, firnis negru (fig. 3/3); *II.7.* — pastă cenușie (fig. 3/4); *II.8.* pastă gălbuie, firnis negru (fig. 3/5).

Se remarcă și în acest caz gradul superior de finisare concretizat în firnisul aplicat pe suprafața recipientelor realizate exclusiv din pastă foarte fină. Eleganța acestor vase este conferită de profilul lor și de canelurile care le subliniază mai ales zona superioară. În acest context este interesantă asemănarea profilului buzei cu cea a unora din cupele de argint hemisferice și conice din tezaurul de la Sâncrăieni¹³, deși credem că este puțin probabilă vreo legătură între cele două categorii de artefacte.

Aceste străchini nu își găsesc analogii perfecte, însă silueta lor amintește de unele exemplare din repertoriul ceramicii romane¹⁴. În lipsa

¹⁰ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 179.

¹¹ Gh. Popilian, *CRO*, p. 119.

¹² V. Căpitanu, în *Carpica*, XVIII—XIX, 1986—1987, fig. 53/1, datată sec. I a.Ch. — I p.Ch.

¹³ D. Popescu, *Le trésor dace de Sâncrăieni, Inventaria Archaeologica, Roumanie*, fasc. 3, 1967.

¹⁴ Paralele se pot face cu unele variante ale tipului 7 de la Popilian, *CRO*, pl. LXX, 868, p. 125; după părerea autorului citat, prototipurile se află în sigillatele de tip Dragendorff 35; v. și E. Bónis, *Die Kaiserzeitliche Keramik von Pannonien, Diss. Pann.*, II, 20 (în continuare E. Bónis, *KKP*), Budapest, 1942, pl. XXI, 39 și 40.

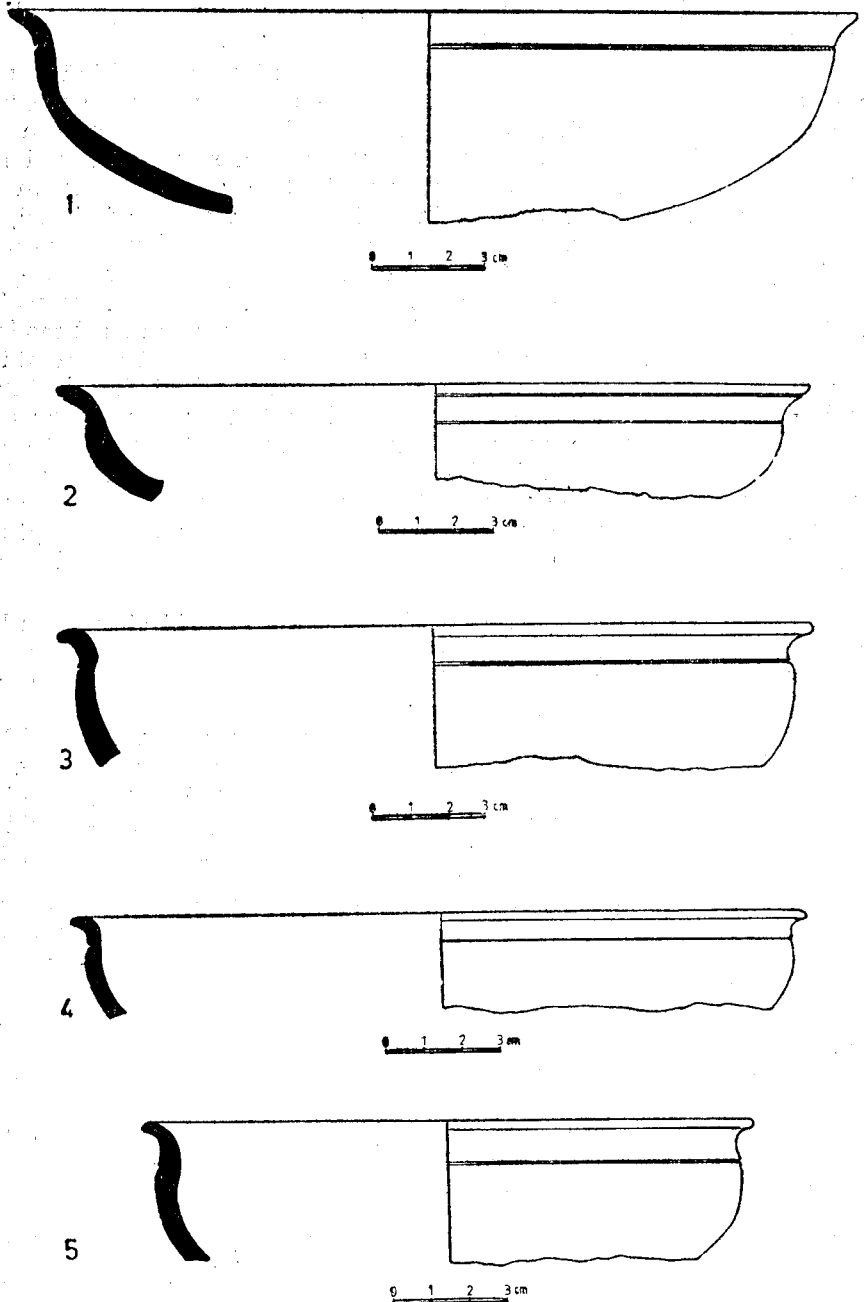

Fig. 3. — (nr. 1—5) Grădiștea Muncelului, terasa a VIII-a; ceramică dacică lucrată la roată (sec. I p.Ch.).

unor originale greco-romane, care ar putea fi considerate fără dubiu modelele acestor vase, se impune interpretarea lor drept creații contaminate de influențe, probabil romane.

Castroanele cunosc și ele mai multe variante: C.I.1. — pastă maroniu-gălbuie (fig. 4/1); I.2. — pastă cenușie (fig. 4/2); I.3. — pastă cenușie, firnis negru (fig. 4/3).

C.II.1. — pastă cenușiu-gălbuie, slip fin la exterior (fig. 4/4), II.2. — pastă portocalie-maronie (fig. 4/5).

C. III.1. — pastă cărămiziu-gălbuie, firnis negru la exterior (fig. 4/6).

Primei variante îi este proprie buza evazată și tăiată orizontal; majoritatea, inclusiv variantele următoare, poartă caneluri și profilaturi fine. Variantele C.II și C.III au buza modelată ușor rotunjit și nu este răsfrântă în exterior. De remarcat similitudinea în modelarea buzei între varianta C.III și cele ale unora din străchinile S.II.

La Grădiștea Muncelului au fost descoperite și în alte contexte decât terasa a VIII-a exemplare asemănătoare, sau variante apropiate.

Observații asupra posibilităților analogii ale unor piese cu ceramica greco-romană permit apropierea variantei C.I.2 de o descoperire de la Histria, datată în sec. I—II e.n.¹⁵. În lumea dacică, o analogie apropiată o reprezintă câteva fragmente ceramice de la Cucuiș (jud. Hunedoara) — aflate într-un context databil la sfârșitul sec. I p.Ch. și începutul sec. II p.Ch.¹⁶, într-o clădire arsă la 106 p.Ch.

Variantele C.II.1 și 2 își pot avea analogii în unele piese descoperite în agora Atenei¹⁷. Astfel de exemplare au mai fost publicate, menționez de pildă pe cel de la Bâtca Doamnei¹⁸.

Se pot constata și în aceste cazuri absența unor analogii perfecte în ceramica greco-romană, dar pe de altă parte și anumite similitudini cu schemele generale ale unor tipuri și variante din repertoriul acesteia.

O altă varietate de castroane ilustrate între materialele arheologice descoperite în construcțiile de pe terasa a VIII-a sunt cele descrise mai jos. Deși sunt fragmentare presupunem că aveau un profil aproximativ hemisferic, buza rotunjită și, foarte probabil cel puțin unele, fund inelar¹⁹.

C.IV.1. — pastă cărămizie (fig. 5/1); IV.2. — pastă maronie, firnis negru lustruit (fig. 5/2); IV.3. — pastă cenușie, firnis negru; IV.4. — pastă cărămizie, firnis cărămiziu (fig. 5/3); IV.5. — pastă maroniu-gălbuie (fig. 5/4); IV.6. — pastă maroniu-gălbuie (fig. 5/5).

Piese asemănătoare tipologic, având dimensiuni variabile, sunt prezente și în alte stațiuni dacice: Pecica²⁰, Ocița²¹, Răcățeu²², Meleia²³ sau

¹⁵ Al. Suceveanu, *Histria*, VI, *Les Thèrmes romains*, București, 1982, p. 105, nr. 20, pl. 8, nr. 20.

¹⁶ Cercetări 1992, G. Florea și G. Gheorghiu.

¹⁷ H. S. Robinson, *The Athenian Agora*, V, *The Pottery of the Roman Period*, 1959, pl. 67, G 77 — datat sec. I — începutul sec. II p.Ch.

¹⁸ A. Buzilă, *op. cit.*, fig. 6/4 — variantă pictată.

¹⁹ Cf. mai jos cupe cu picior scurt care au același profil aproximativ, însă dimensiuni mai mici.

²⁰ I. H. Crișan, *Ziridava*, Arad, 1978, pl. 40/2, 3; p. 232, nr. 2, 3.

²¹ D. Berciu, *BD*, pl. 6, nr. 8.

²² V. Căpitanu, *op. cit.*, fig. 44/3.

²³ I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974 (prescurtat RCD) pl. XXV, IC 27/7.

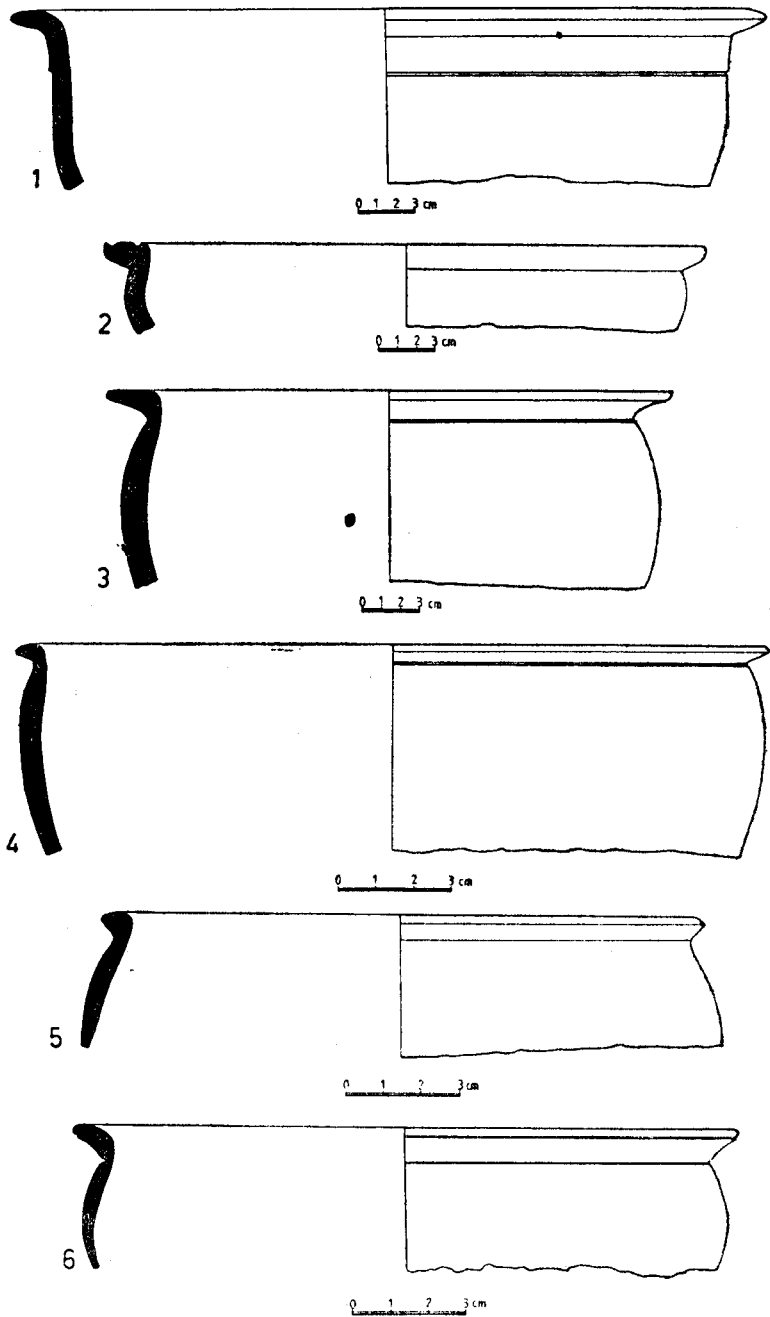

Fig. 4. — (nr. 1—6) Grădiștea Muncelului, terasa a VIII-a; ceramică dacică lucrată la roată (sec. I p.Ch.).

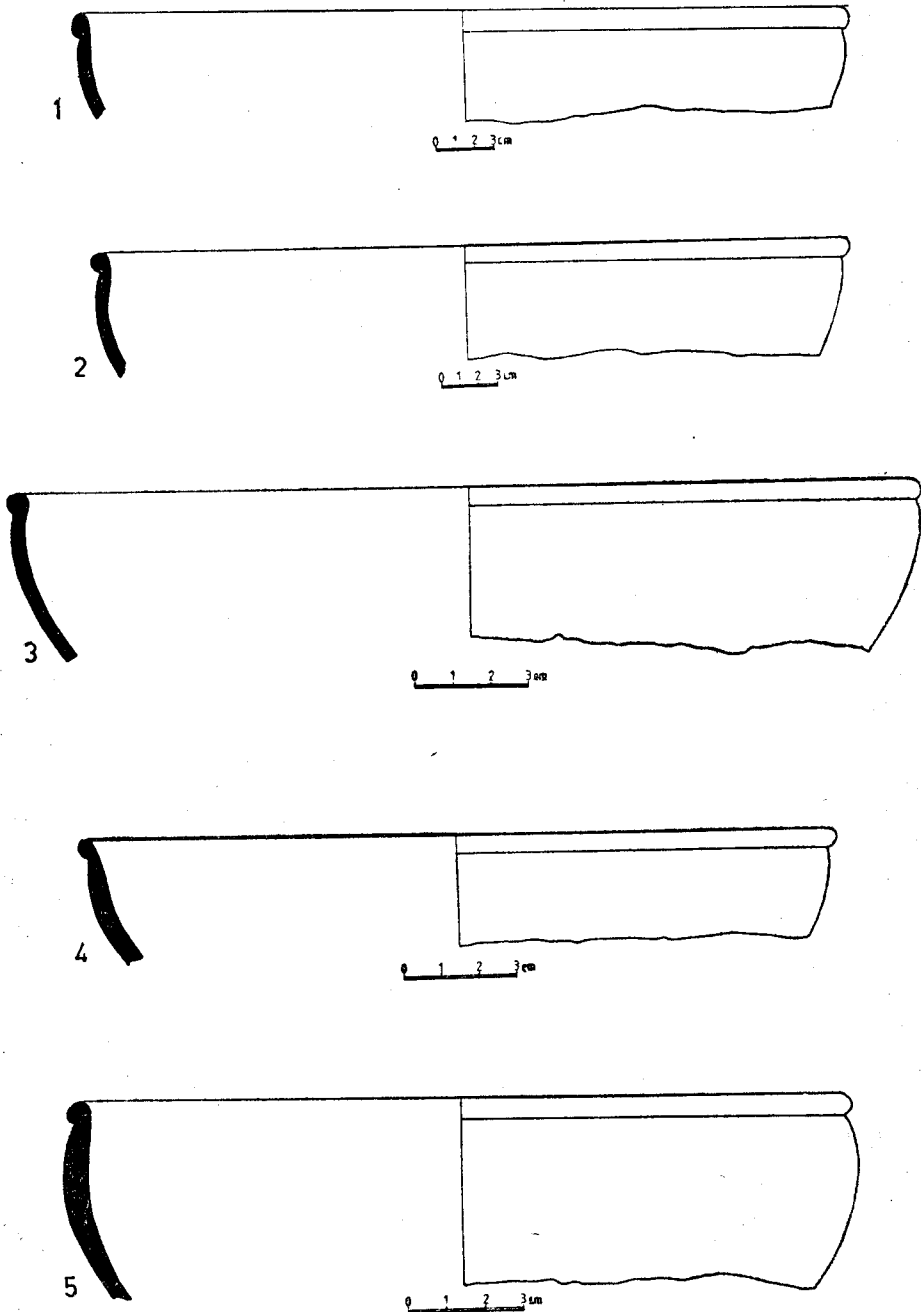

Fig. 5: — (nr. 1—5) Grădiștea Muncelului, terasa a VIII-a; ceramică dacică lucrată la roată (sec. I p.Ch.).

din afara granițelor Daciei, făcând parte din repertoriul ceramicii romane²⁴.

Prezența firnisului, arderea foarte bună precum și finețea pereților unora din vasele de la Grădiștea Muncelului sunt criterii pentru încadrarea lor în categoria ceramicii de factură foarte bună, chiar în peisajul tehnicilor de olărie din capitala regatului dacic.

Înainte de a încheia capitolul rezervat străchinilor și castroanelor a rămas de prezentat un exemplar singular deosebită. Este vorba de o piesă aparte prin finisarea ei deosebită: pastă fină, neagră la exterior, cărămizie la interior (în secțiune), acoperită cu un strat compact de angobă roșie-maronie lustruită. Prezintă caneluri pe buză, umăr și pântec (fig. 6/1). Este o variantă căreia nu i-am găsit până în prezent analogii, însă tehnica descrisă mai sus trimite spre lumea elenistico-romană; el este un recipient elaborat, lucrat cu mare îngrijire. Nu se exclude nici posibilitatea interpretării lui ca o creație locală apărută în aceeași ambianță clasicizantă.

Vase tip cupă

Între materialele ceramice descoperite pe terasa a VIII-a se remarcă o serie de fragmente în formă de pedestal scurt, acoperite unele cu un firnis lustruit. Din indiciile obținute până în momentul de față din studierea materialelor ceramice de la Grădiștea Muncelului se poate aprecia că ele provin, cel puțin în parte, de la recipiente tip cupă, cu un diametru între 15 și 20 cm. Exemplarele cunoscute din diverse complexe, având profilul întreg, au o buză rotunjită asemănătoare vaselor tip C.IV prezentată mai sus și se sprijină pe câte un picior scurt și profilat. Multe dintre ele poartă sub pedestal, în locuri puțin vizibile, litere grecești incizate înainte și după ardere.

Prezentăm mai jos câteva din piesele din această categorie descoperite pe terasa a VIII-a:

— picior scurt, pastă cenușie, firnis negru, lustruit în interiorul fragmentului păstrat din cupa propriuzisă, (fig. 6/2);

— picior scurt, pastă galben-cărămizie; poartă incizată înainte de ardere litera „λ“, (fig. 6/3);

— picior scurt, pastă cenușie, firnis negru; poartă incizată înainte de ardere (?) litera „Δ“ (fig. 6/4);

— picior scurt, puternic așchiat, pastă cenușie fină, firnis negru lustruit la exterior; poartă incizat înainte de ardere (?) litera „H“ (fig. 6/5).

Detalii despre aceste forme ceramice și alte piese purtând semne grafice, descoperite în diverse puncte de la Grădiștea Muncelului, vor fi date cu altă ocazie²⁵.

Alte tipuri de cupe:

— pastă fină, cărămizie cu miez subțire negru în profil, firnis roșu (fig. 7/1);

²⁴ E. Bónis, *KKP*, pl. XXI, 48, p. 166; piese asemănătoare cu dimensiuni dimenșiuni diferite (tip bol — diametre 10—17,5 cm) există și în ceramica gallo-romană, cf. F. Behn, *Römische Keramik mit Einschluss der Hellenistischen Vorstufen*, Mainz, 1910, nr. 299, 303 — sec. I. p. Ch.

²⁵ Un studiu privind această variantă aparte se află în pregătire.

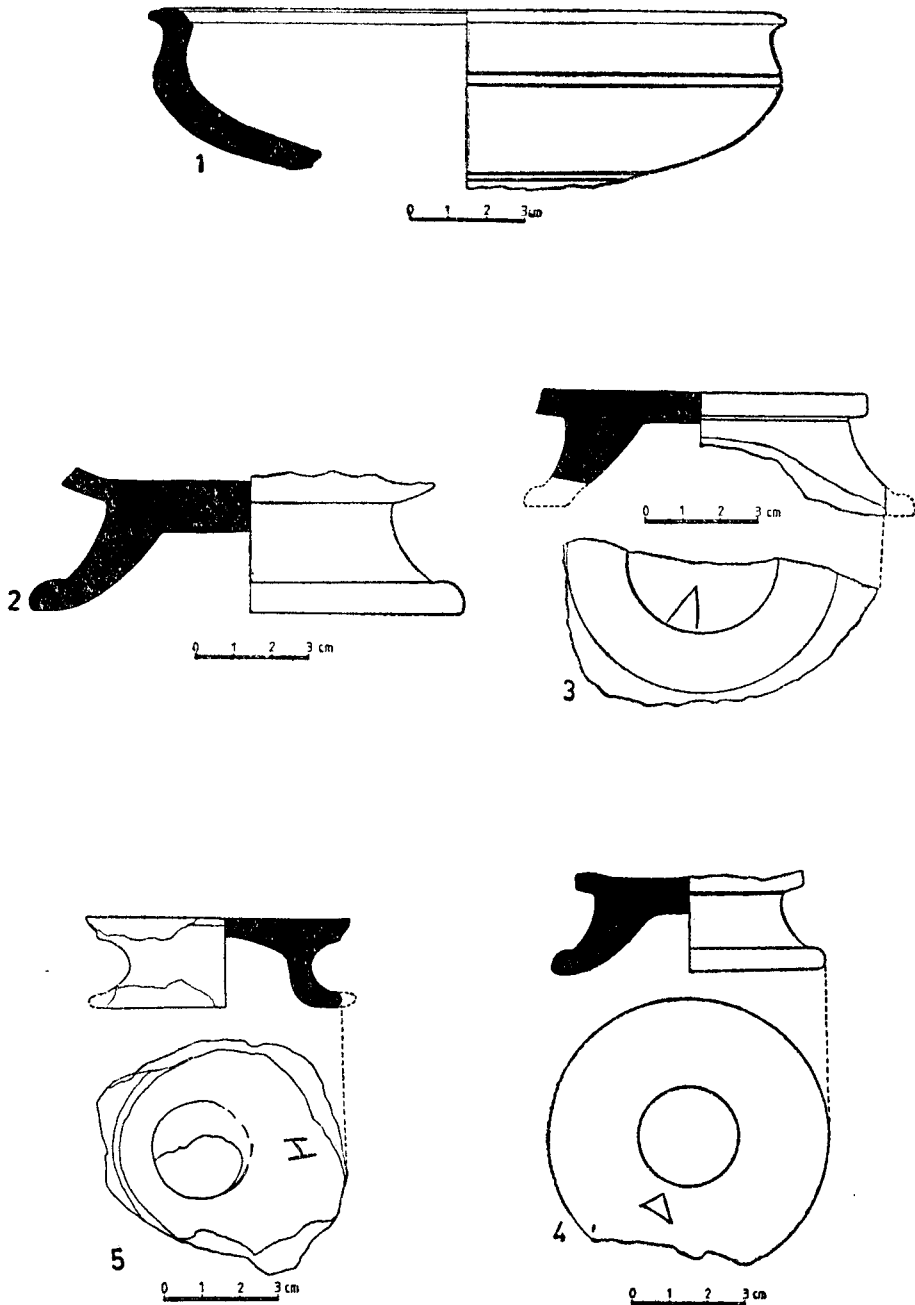

Fig. 6. — (nr. 1—5) Grădiștea Muncelului, terasa a VIII-a; ceramică dacică lucrată la roată (sec. I p.Ch.).

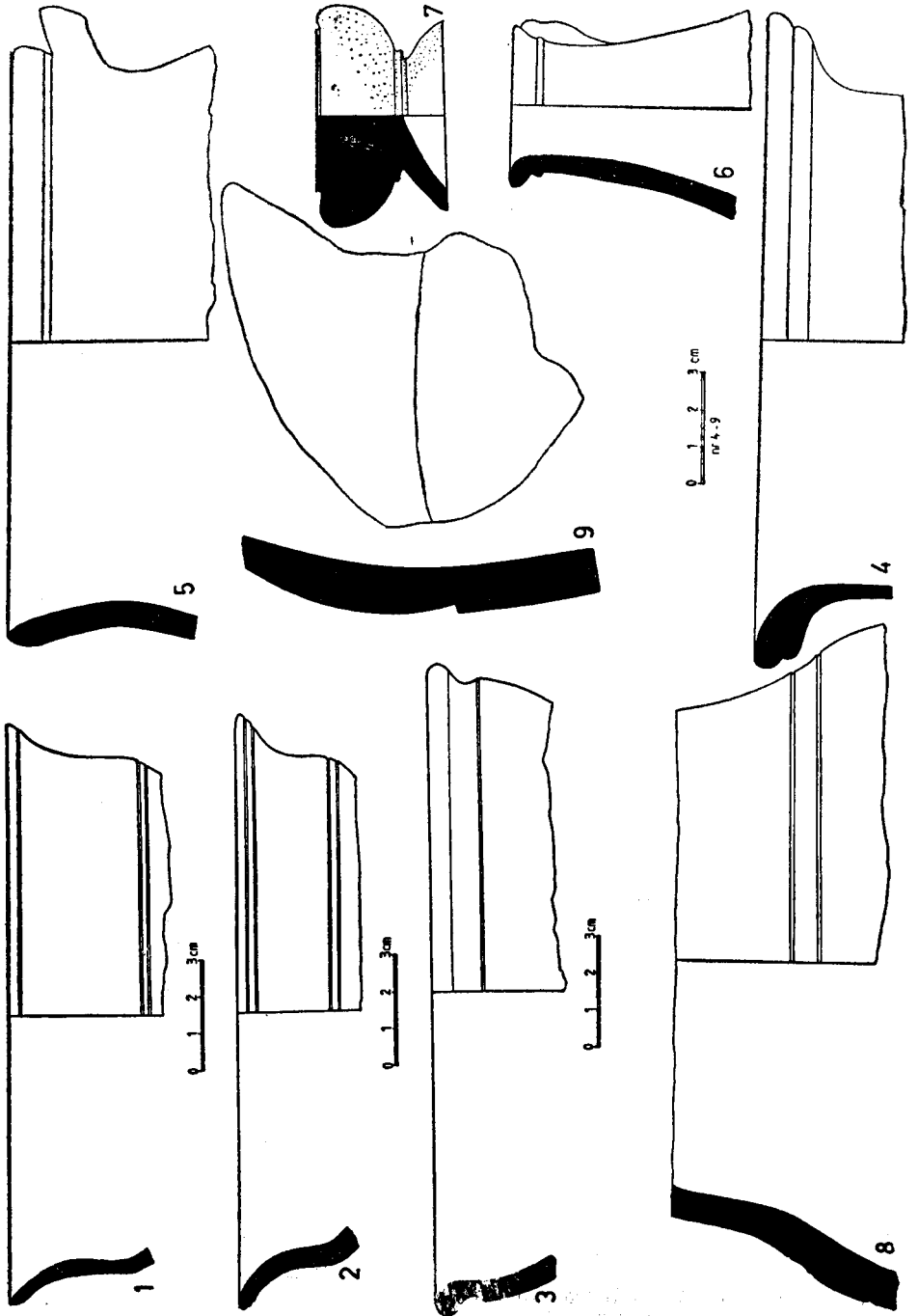

Fig. 7 ... / an. 1. 01. Căldăreț, Muntenia, țara ... VIII și ceramică ...

— pastă cenușie (fig. 7/2).

Aceste două exemplare, care au în principiu aceeași schemă, par să se înrudească cu o variantă de cupă din ceramica zisă „campaniană“, inclusiv în ceea ce privește dimensiunile recipientului (în ceea ce privește diametrul gurii; din păcate și în acest caz partea inferioară a vaselor de la Grădiștea Muncelului nu s-a păstrat)²⁶.

O altă variantă de cupă are pereții arcuiți și buza rotunjită (pastă cenușie, fină, firnis negru lustruit, v. fig. 7/3). Nu sunt excluse legături tipologice cu castroanele C.IV. Un exemplar asemănător a fost descoperit la Pecica, autorul cercetărilor incluzându-l între exemplarele autohtone care imită forme elenistice²⁷.

Alte categorii de vase

1. Buză de vas (pastă cărămizie); are două profilaturi; forma probabilă a vasului — piriformă. Analogii apropiate, nu identice, există în unele exemplare din repertoriul ceramicii pictate de la Grădiștea Muncelului. Modul de realizare a buzei amintește de anumite variante de chiu-puri „cu buza în trepte“. Piese asemănătoare la Pecica²⁸ și Costești²⁹ (v. fig. 7/4).

2. Buză de vas cu toartă bifidă (pastă cărămizie omogenă). Imposibil de precizat dacă avea una sau două toarte și în general alte detalii despre tipul vasului. Toarta bifidă poate indica influențe greco-romane (fig. 7/5).

3. Gât de ulcior purtând urma unei torți (pastă cenușie, fină, cu urme prost păstrate de pictură neagră). Analogii ale formei vasului la Fețele Albe (cu excepția profilaturilor de pe buza vasului citat)³⁰ (fig. 7/6).

4. Buton de capac (pastă cărămizie, ars secundar). Are analogii tot la Grădiștea Muncelului³¹. Piese asemănătoare există și în repertoriul de forme al ceramicii pictate din această stațiune (fig. 7/7).

5. Perete de vas piriform (pastă gălbui-cărămizie), poartă o canelură mărginită de alte două mai fine. Analogii între fragmentele ceramicii pictate din Munții Orăștiei³² (fig. 7/8).

6. Perete de capac (?) (pastă cărămizie cu un strat de firnis roșu compact la exterior), are un „prag“ la exterior, modelat cu spatula (fig. 7/9).

²⁶ P. Piana, în *Rivista di studi liguri*, Bordighera, XXXV, 1—3, 1969, p. 132, fig. 7/2; profilele acestor variante amintesc și de siluetele unor boluri „deliene“ însă este puțin probabil să existe vreo legătură cu acestea din pricina cronologiei complexului din care provin piesele de la Grădiștea Muncelului.

²⁷ I. H. Crișan, *op. cit.*, pl. 40/10, p. 138, 232.

²⁸ Idem, *op. cit.*, pl. 55/1.

²⁹ Idem, *Ceramica*, pl. LXXXV/2.

³⁰ H. Daicoviciu, I. Glodariu, I. Piso, în *ActaMN*, X, 1973, fig. 24; I. Glodariu, V. Moga, *Cetea dacică de la Căpâlna*, București, 1989, p. 77, pl. 38/17 (și discuția în legătură cu posibilele modele).

³¹ Piese aflate în depozitele Muzeului Național de Istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca; cf. și I. H. Crișan, *Ceramica*, pl. XCIII, 1.

³² Idem, *op. cit.*, pl. XCIV, 9; alte piese aflate în depozitele Muzeului Național de Istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca; v. și I. Glodariu, *RCD*, pl. XXX, IC 27/5.

Asupra fenomenului de imitație a modelelor din spațiul elenistic și roman la Grădiștea Muncelului

După cum se poate observa din comparația materialului prezentat mai sus cu piesele la care s-a făcut trimitere, posibilele modele nu sunt întotdeauna reproduse fidel. Rezultatele fenomenului de imitație — artefacte confecționate la fața locului, așa cum mărturisește pasta ceramică inconfundabilă, conținând mica specifică regiunii — sunt mai degrabă piese *inspire* din modelele „clasice” decât imitații. Gradul de similitudine față de originale diferă în sensul abandonării sau dimpotrivă adăugării lor: caneluri, profilaturi sau elemente de finisaj — angobă, firnis; simplificarea unor detalii ale diferitelor elemente constitutive ale vasului; mici modificări ale acestora sau diferențe de dimensiuni între originale și produse locale.

Acest fenomen se poate defini drept un proces de îmbogățire a repertoriului ceramic autohton prin asimilarea pe scară locală a acestor forme străine³³.

Ceramica de la Grădiștea Muncelului abundă în astfel de exemple, unele identificabile prin absența sau frecvența redusă cu care apar între formele de vase cunoscute în alte așezări dacice contemporane sau, pe de altă parte, datorită asemănării schemei lor tipologice (și nu a tuturor detaliilor) cu unele din produsele ceramice cunoscute în lumea elenistico-romană.

Acest fenomen este unul din componentele „aspectul de curte” al olăriei dacice din capitala regatului, care s-ar putea defini poate mai corect prin termenul de „clasicizant”. Astfel se poate califica tendința de apropiere de formele și tehnicile elenistico-romane (sesizabilă și în alte domenii — metalurgie³⁴, monetărie³⁵ sau arhitectură³⁶).

Frecvența pieselor de import din zona Munților Orăștiei, precum și prezența, fără dubiu, a meșterilor greci și romani tot acolo, au favorizat o ambianță tehnologică și chiar culturală care nu putea rămâne fără urmări.

Explicația aspectului clasicizant al civilizației din capitala regatului dacic constă în mare parte în prezența artizanilor străini care au imprimat o amprentă aparte. Așa se explică prezența literelor grecești sau latine de pe unele vase, multe dintre ele chiar între materialele descoperite cu decenii în urmă pe terasa a VIII-a.

Numărul covârșitor de mare al vaselor lucrate la roată față de cele tradiționale, grosiere, lucrate cu mâna implică o diferență în organizarea economică (a producției și consumului) din capitală față de multe alte centre dacice contemporane. Evident, nu se poate imagina că producția ceramică sau cea metalurgică au fost lăsate în seama artizanilor greco-romani, ci mai degrabă aceștia aveau un statut de proprietari de ateliere sau *designer*-i — imprimând caracteristici tipologice specifice unora dintre aceste artefacte. Fenomenul, de o amploare sensibil mai mică, este

³³ Idem, *op. cit.*, p. 150.

³⁴ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *CivFe*, p. 146—148.

³⁵ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, în *EphemNap*, II, 1992, p. 57—70.

³⁶ I. Glodariu, RCD, p. 158—168.

prezent și în alte stațiuni dacice — de exemplu Răcătău³⁷, unde anumite forme de vase (*kantharos* sau altele) au fost produse în număr foarte mare, denotând predilecția pentru folosirea unor recipiente specifice lumii greco-romane. Diferența dintre situația ceramicii de la Grădiștea Muncelului, pe de o parte, și alte stațiuni dacice pe de alta, constă în faptul că în capitala Daciei preromane cantitatea și calitatea producției vaselor de lut este superioară. Acest peisaj economic depășește cadrele vieții oppidane cunoscute în Dacia dinaintea cuceririi romane, și angrenându-se cu alte aspecte ale vieții materiale și spirituale de la Sarmisegetusa Regia, schițează o altă paradigmă de civilizație — cea urbană, însă într-o manieră specifică³⁸.

În acest context filonul tradiției ceramice autohtone nu dispăre, însă tehnicile primitive sunt puse în umbră de caracteristicile unei producții de genul celei descrise mai sus. Este semnificativă, de fapt, asimilarea unui standard de civilizație înalt care dă o notă aparte așezării respective.

Cronologia complexului din care provine materialul prezentat este indicată de stratul de depunere arheologică de pe terasa a VIII-a cu un singur nivel cuprinzând resturile unor construcții distruse prin incendiul final, survenit în cursul cuceririi romane din 106 p.Ch. Din păcate însă nu se poate preciza construcția sau amenajările din care provin unul sau altul din fragmentele ceramice din pricina absenței însemnărilor; cu toate acestea încadrarea lor cronologică în secolul I p.Ch., poate chiar a doua lui jumătate, este certă, având în vedere aspectul evoluat al pieselor, inclusiv asocierea lor cu ceramica pictată. Absența urmelor romane de pe terasa a VIII-a, urme de locuire prezente în alte complexe de la Grădiștea Muncelului, elimină orice dubiu cu privire la atribuirea acestui material perioadei preromane. Această încadrare este sprijinită de întreaga situație arheologică surprinsă în cursul cercetărilor — atelierul metalurgic, celelalte construcții — toate mărturisind o activitate febrilă stopată brusc, violent, izbutind să reconstituie oarecum atmosfera pe care a cunoscut-o așezarea imediat înaintea cuceririi.

LA POTERIE DACE DÉCOUVERTE DANS LES COMPLEXES ARCHÉOLOGIQUES TROUVÉS SUR LA VIII-ÈME TERRASSE DE SARMIZEGETUSA REGIA. (I)

(Résumé)

La VIII-ème terrasse se trouve dans les environs de la zone sacrée de la capitale du royaume des Daces (I-er siècle av.J.C. — I-er siècle ap.J.C.). Elle soutenait plusieurs complexes investigués au début des années cinquante par le professeur C. Daicoviciu et ses collaborateurs. Le plus intéressant des bâtiments fouillés était l'atelier de forge où on a trouvé un très riche ensemble d'outils en fer; il y existait aussi quelques habitations, toujours construites en bois sur des bases en pierre.

³⁷ V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 140 sqq; sau variantele pictate de la Brad care se află pe locul trei în statistica publicată, după formele autohtone — căni și fructire, dar înainte de alte tipuri locale, cf. V. Ursachi, *op. cit.*, tabel 1 (p. 51).

³⁸ I. Glodariu, *Arhitectura dacilor. Civilă și militară*, Cluj, 1983, p. 47 sqq.; H. Daicoviciu, Șt. Ferenczi, I. Glodariu, *Cetăți și așezări dacice din sud-vestul Transilvaniei*, I, București, 1989, p. 81—85; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, *Cetăți și așezări dacice din Munții Orăștiei*, București, 1988, p. 206—207.

On a publié les résultats des fouilles et les pièces métalliques trouvées (voir notes numéros 1 et 2), mais sans la poterie qui les accompagnait.

Dans cette étude l'auteur présente les pièces céramiques trouvées: plusieurs types d'écuelles, des coupes avec ou sans pied, d'autres formes céramiques (fragments de cruches, couvercles, etc. ...).

L'analyse des formes céramiques et des techniques utilisées par les potiers de Sarmizegetusa Regia (l'ancien nom de la capitale) avouent la présence des influences hellénistiques et romaines (e.g. l'emploi des vernis).

Il ne s'agit pas toujours de reproductions fidèles des modèles, mais plutôt de l'atmosphère „classicisante“ des productions locales. Cette conclusion est confirmée aussi par l'absence des traditions locales plus anciennes pour quelques types d'écuelles. Ce climat „classicisant“ est rencontré aussi dans quelques autres métiers de Sarmizegetusa Regia: la métallurgie (voir n. 34), l'architecture en pierre (voir n. 36), et aussi concernant l'usage de l'alphabet latin mais surtout de celui grec à l'aube de la conquête romaine (106 ap.J.C.) dans la région de la capitale des Daces.

Le niveau de la production céramique (y compris la poterie peinte aux styles géométrique et figuratif), de la métallurgie, de l'architecture et des aménagements édilitaires est l'indice de l'haute standard de vie de la population qui y habitait.

Les complexes fouillés sur l'VIII-ème terrasse remontent au I-er siècle ap.J.C., vu qu'il n'y existe qu'une seule couche archéologique, qui montre les traces de l'incendie final de l'établissement pendant l'assaut de l'armée romaine.

Le seconde partie de cette étude sera publiée dans le prochain numéro de *Ephemeris Napocensis*.

Figures 1—7: Céramique dace tournée, (Grădiştea Muncelului, i.e. Sarmizegetusa Regia) I-er siècle ap.J.C., découverte pendant les fouilles de C. Daicoviciu sur l'VIII-ème terrasse.